

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 29 maj 1942 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring i 7 kapitlet vattenlagen.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 104 i första kammaren av herr *Andersson, Albert, m. fl.* och nr 76 i andra kammaren av herrar *Hansson* i Skediga och *Andersson* i Vigelsbo.

I motionerna, vilka äro likalydande, har riktats anmärkning mot vissa i 7 kapitlet vattenlagen intagna bestämmelser om dämningssrätt, vilka ansetts hindra en önskvärd torrläggning av försumpade marker. Motionärerna hava i anslutning härtill hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära skyndsamt, allsidig utredning av i motionen berörda spörsmål samt framläggande av de förslag, som erfordrades för en lösning av frågan.

Beträffande den närmare motiveringen för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande från lantbruksstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och vattenrättsdomarna. Yttranden hava inkommit från nämnda myndigheter. Samtliga yttranden finnas såsom bilagor A—E fogade vid detta utlåtande. Utskottet får hänvisa till innehållet i bilagorna.

7 kapitlet i *vattenlagen* den 28 juni 1918, vilket kapitel erhållit sin nuvarande lydelse enligt lag den 11 juni 1920, innehåller rättsregler om torrläggning av mark genom dikning, vattenavledning eller invallning. 1—36 §§ avse dikning. 37—48 §§ innehålla särskilda bestämmelser om vattenavledning. En beskrivning på de åtgärder, som skola vara att anse som vattenavledning, lämnas i 37 §. Där talas bland annat om att för torrläggning av mark sänka eller uttappa sjö eller annan vattensamling, fördjupa, utvidga eller räta älv, å eller annat vattendrag eller eljest avleda vatten därifrån. Å sådan vattenavledning skola med iakttagande av vissa föreskrifter i 38—47 §§ tillämpas rörande dikning meddelade bestämmelser. Vidare uttalas i 37 §, att vattenlagens stadganden om vattenavledning skola lända till efterrättelse även i fråga om vissa andra åtgärder, som huvudsakligen avse torrläggning av mark och på vilka de i 3 kapitlet av lagen innefattade bestämmelserna om vattenreglering icke äro tillämpliga.

Bestämmelser om rätten att för ett vattenavledningsföretags genomförande vidtaga åtgärd, som vållar intrång i *enskildas* intressen, återfinnas i 38 §.

För tillåtligheten av en dylik åtgärd uppställs i allmänhet endast kravet, att nyttan av åtgärden efter avdrag av kostnaden för dess verkställande skall överstiga skadan eller intrånget å annans egendom. Endast för sådana fall, då fråga är om förlust av tillgodogjord vattenkraft eller av icke tillgodogjord dylik kraft, som uppenbarligen är avsedd för befintlig eller under byggnad varande anläggning, eller av annan förmån, som i fråga om vattenhushållning eller vattentillgång tillkommer ägare av byggnad för uttagande av vattenkraft, ävensom då fråga är om skada eller intrång å fiskeverk, bevattningsanstalt eller annan därmed eller med byggnad för uttagande av vattenkraft jämförlig inrättning, skärpes detta krav därhän, att förlusten, skadan eller intrånget skall vid jämförelsen med nyttan tagas i beräkning *två gånger*. I kostnaden för åtgärden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å egendom, tillhörig dem, för vars räkning företaget sker, må skattas. Där fråga är om företag, som verkställs för samfälld räkning, skall dock skadan eller intrånget å egendom, tillhörig annan deltagare än sökanden till företaget eller den, som förenat sig med sökanden, likställas med skada eller intrång å annans egendom.

Det må erinras, att vattenavledningsföretagen äro underkastade väsentligt mindre stränga villkor än de företag, som avse byggande i vatten. Beträffande företag av sistnämnda slag finnas motsvarande bestämmelser meddelade i 2 kapitlet 3 § vattenlagen. I detta lagrum föreskrives, att ingen får bygga i vatten så, att genom inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, utan så är att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget, prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggande tillhörig egendom må skattas.

Av hänsyn till intressen av *allmän natur* stadgas beträffande vattenavledningar i 7 kapitlet 39 § undantag i två riktningar från förut angivna regler för sådana företags tillåtlighet. Sålunda föreskrives å ena sidan att, oaktat nyttan av vattenavledning uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, åtgärden likväl icke må ske, för den händelse därigenom större fabrik eller annan anläggning, varav många hava sitt uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller ock fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång. Detsamma gäller, där genom vattenavledningen skulle försakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara. Å andra sidan har Konungen tillagts befogenhet att, utan hinder av nu återgivna bestämmelser i 38 och 39 §§, lämna medgivande i viss ordning till vattenavledningsföretag. Såsom förutsättning härför gäller, att företaget prövas vara av synnerlig betydelse för jordbruksnäringen eller för orten eller eljest från allmän synpunkt. Vad angår byggande i vatten upptagas i 2 kapitlet 3 § vattenlagen liknande bestämmelser om där åsyftade företags tillåtlighet av hänsyn till allmänna intressen.

För genomförande av torrlägningsföretag stadgas såväl beträffande dikning som vattenavledning skyldighet i viss utsträckning för markägare att taga del i dylikt företag. Skyldighet härtill föreligger i princip, så snart företaget medför båtnad för marken i fråga, dock med viss begränsning då företaget avser sänkning eller uttappning av sjö (7 kapitlet 20 och 44 §§).

Frågor om ersättning för skada och intrång bedömas enligt 9 kapitlet vattenlagen. Ersättning i penningar skall jämlikt 49 § i princip bestämmas till belopp, motsvarande full gottgörelse för skada eller intrång, som föranletts av åtgärden. Dock skall för vissa i 48 § angivna fall ersättningen beräknas till fulla värdet och hälften därutöver. Denna förhöjda beräkningsgrund skall tillämpas bland annat, då fråga är om ersättning för tillgodogjord vattenkraft så ock icke tillgodogjord, som uppenbarligen är avsedd för befinlig eller under byggnad varande anläggning. Vidare utgår på angivet sätt förhöjd ersättning beträffande fiskeverk, bevattningsanstalt samt annan därmed eller med byggnad för uttagande av vattenkraft jämförlig anläggning för vattnets utnyttjande.

Ansökan om tillstånd att utföra vattenavledningsföretag skall ingivas till Konungens befallningshavande (7 kapitlet 45 §). Frågan skall därefter prövas vid syneförrättning i den ordning, som stadgas i vattenlagens 10 kapitel. I vissa fall skall synemännens utlåtande underställas vattendomstolens prövning. Så sker exempelvis när företaget innefattar sänkning eller uttappning av sjö. Till att handlägga syneförrättning rörande företag, som avses i 7 kapitlet, skall enligt 32 § 1 mom. i 10 kapitlet förordnas statens lantbruksingenjör eller annan (enligt särskilda bestämmelser) behörig person.

Till utförande av sådana torrlägningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- och betesvall, kan enligt *kungörelse den 30 juni 1939 (nr 431)* angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag anvisas bidrag. För att statsbidrag skall kunna beviljas förutsättes som regel, att lantbruksstyrelsen finner kostnaden för företaget understiga eller högst uppgå till värdet av båtnaden. Bidrag kan beviljas till högst hälften av den godkända kostnaden såväl för torrlägningsarbetet, tegdikning eller dränering däri ej inberäknad, som ock för vissa förberedande åtgärder.

Utöver bidrag kan enligt *kungörelse den 30 juni 1939 (nr 432)* angående villkoren för lån från statens avdikningslånefond jämväl erhållas lån för utförande av sådana torrlägningsföretag, som nyss nämnts. Lån kan beviljas intill sistnämnda kostnad efter avdrag för det bidrag, som för samma företag kan vara lämnat från statens avdikningsanslag. Lånet må dock ej för någon i företaget ingående fastighet överstiga sjuttio procent av det genom torrlägningsarbetet uppkommande, av lantbruksstyrelsen godkända båtnadsvärdet.

De sakkunniga, som 1919 avgåvo betänkande med förslag till ny lagstiftning angående torrläggning av mark m. m., anförde rörande vattenavledningsföretagens tillåtlighet bland annat följande:

De företag, varom nu ifrågasvarande del av vattenlagen rör sig, torrläggingsföretagen, hava i främsta rummet till uppgift att höja jordbruksnäringen. Ett fullföljande av den grundtanke, som är innesluten i de redan antagna bestämmelserna i 2 kapitlet, måste alltså enligt vårt förmenande leda till, att dessa företag komma i åtnjutande av en väsentligt gynnsammare ställning i förevarande hänseende än vattenbyggnadsföretag i allmänhet. Under de närmast förflutna åren har också jordbruksnäringens stora samhällseliga betydelse framträtt allt skarpare. Vid sådana förhållanden anse vi, att man bör stanna vid att för tillåtligheten av åtgärd för vattenavledning såsom allmän regel uppställa, att nyttan av åtgärden överstiger skadan å annans egendom. I denna regel kräves dock en skärpning i vissa fall. Liksom vid vattenbyggnadsföretagen i allmänhet den för odling i anspråk tagna jorden tillerkänts ett ökat skydd, torde goda skäl föreligga att skapa en motsvarande garanti med avseende å de värden i fråga om vattnets tillgodogörande, som kommit till användning för produktionen. Den uppfattning, varåt redan gällande dikningslag i detta hänseende giver uttryck, synes oss välgrundad.

38 § i 7 kapitlet vattenlagen har — bortsett från en formell skiljaktighet — samma lydelse som motsvarande paragraf i sakkunnigförslaget.

Vissa frågor rörande möjligheterna att få till stånd vattenavledningsföretag hava berörts i motioner, som väckts vid tidigare riksdagar. Sålunda hemställdes i motionen II: 128 vid 1935 års riksdag av herr Hansson i Vännäsby, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående sådan ändring av vattenlagen, att tillstånd till avtappning av sjö i syfte att därigenom utvinna odlingsbar mark kunde erhållas utan hinder av att i lagen föreskrivna villkor om viss majoritet icke uppfyllts, ävensom att begreppet sjö i detta sammanhang närmare klarlades i huvudsaklig överensstämmelse med ett i motionen angivet förslag.

Andra lagutskottet, som behandlade motionen, anförde i sitt utlåtande nr 10 bland annat, att enligt utskottets mening bärande skäl icke förebragts för ett lagstadgande rörande tvångsdelaktighet av den innebörd, att sådan skulle föreligga under förutsättning allenast att sakkunnig person funne, att vinsten av företaget i och för sig vore avsevärt större än kostnaderna för detsamma, utan att samtidigt skulle erfordras, att den för närvarande i lagen föreskrivna majoriteten förefunnes. Utskottet hemställde, att motionen icke måtte föranleda till någon åtgärd, och riksdagen biföll denna hemställan.

I en motion, II: 2, som väcktes vid 1937 års riksdag av herrar Thorell och Lundqvist, yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande sådana ändringar i vattenlagen att, bland annat, villkoren för vattenavledningsföretags tillåtlighet komme att skärpas. Till stöd för yrkandet anfördes, att under de senaste årtiondena i vårt land kommit till stånd ett flertal vattenavledningsföretag, vilka måste betecknas såsom ur ekonomiska synpunkter misslyckade och vid vilka båtnaden ofta beräknats alltför högt.

Andra lagutskottet uttalade i sitt i ärendet avgivna utlåtande, nr 29, bland annat, att vad vid utskottets behandling av föreliggande spörsmål före-

kommit syntes tyda på att handläggningen av ärenden rörande vattenavledningsföretag i många fall varit behäftad med allvarliga brister. Utskottet erinrade emellertid om att 1934 års avdiknings-sakkunniga i betänkande den 28 december 1936 framlagt vissa förslag i ämnet, samt förklarade sig förutsätta, att de i motionen berörda spörsmålen toges under närmare övervägande i samband med prövningen av de sakkunnigas förslag. På grund härav hemställde utskottet, att motionen icke måtte föranleda till någon åtgärd. Riksdagen biföll denna hemställan.

I detta sammanhang torde böra anmärkas, att ifrågavarande sakkunnigförslag lagts till grund för bland annat vissa i 1939 års ovan berörda kungörelser upptagna bestämmelser i syfte att tillgodose ekonomiska synpunkter vid torrlägningsföretagens understödjande med statsmedel. Därjämte hava på grund av de sakkunnigas förslag genomförts vissa mindre ändringar i vattenlagens 10—12 kapitel, avseende förfarandet i torrlägningsärenden.

I förevarande motioner har framhållits, att i vissa fall åtgärder för önskvärd torrläggning av mark förhindrades av hänsynstagande till bestående dämmningsrättigheter. Därvid har särskilt erinrats om, att enligt vattenlagen samma skydd åtnjötes för anläggningar för uttagande av vattenkraft oavsett vattenkraftens mer eller mindre prima eller sekunda beskaffenhet. Motionärerna hava med hänsyn härtill ifrågasatt en gränsdragning ur denna synpunkt mellan olika slag av vattenkraft. Med anledning av vad i motionerna anförts har påyrkats framställning till Kungl. Maj:t angående utredning av däri berörda spörsmål.

Utskottet.

Enligt utskottets mening är det — särskilt under nu rådande förhållanden — otvivelaktigt av stor vikt för folkförsörjningen att alla möjligheter prövas, varigenom kan erhållas ökad utvinning av jordbruksprodukter. Härvid kan uppenbarligen frågan om torrläggning av vattensjuk mark vara av betydelse. I den mån en dylik åtgärd medför intrång eller skada å andra intressen, måste emellertid de olika intressena vägas emot varandra. Vad då särskilt angår intresset av vattenkraftens utnyttjande må erinras, att även tillgodoseendet av kraftbehovet inom landet kommit att utgöra ett alltmera betydelsefullt led i folkets försörjning.

Vid utarbetande av nu gällande bestämmelser beträffande avvägningen mellan torrlägnings- och vattenkraftsintressena har särskilt beaktats jordbruksnäringens stora samhällseliga vikt. I anslutning härtill kräves i princip för tillstånd till åtgärd för vattenavledning — i motsats till vad som gäller beträffande vattenbyggnadsföretag i allmänhet — allenast att nyttan av åtgärden överstiger skadan å annans egendom. För vissa fall, avseende huvudsakligen förlust av tillgodogjord vattenkraft, skärpes emellertid kravet därhän, att vid nämnda jämförelse förlusten tages i beräkning två gånger. Detta han ansetts motiverat för att tillbörligen skydda de värden i fråga om vattnets tillgodogörande, vilka redan kommit till användning för produktionen.

Det torde endast i sällsynta fall kunna ifrågakomma att vattenavledningsföretag, som eljest bort komma till stånd, förhindras på grund därav att skada

även beträffande utbyggt strömfall av sekunda beskaffenhet skall beräknas dubbelt. Då fråga är om sådana anläggningar torde nämligen som regel värdet vara jämförelsevis ringa. För övrigt synes erfarenheten giva vid handen, att en viss försiktighet kan vara påkallad vid igångsättandet av vattenavledningsföretag. Statsmakternas uppmärksamhet har sålunda vid upprepade tillfällen varit riktad på frågan om undvikande av att ekonomiskt sett mindre bärkraftiga vattenavledningsföretag komma till utförande. Med hänsyn till det anförda och då några olägenheter av vikt ej kunnat påvisas av de i motionen berörda lagbestämmelserna, finner utskottet — i likhet med de hörda myndigheterna — ej påkallat, att för närvarande vidtages någon utredning i det av motionärerna angivna syftet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 maj 1942.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Tamm, Wisstrand, Olof Carlsson, Sten, Holstenson, Näslund* och *Näsström*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage**, *Hermansson, von Seth**, *Larsson* i Östersund, *Lundgren**, *Jansson* i Hällefors* och *Hedlund* i Rådomb

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga A.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom beslut den 6 februari 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt kungl. lantbruksstyrelsen att till Eder avgiva yttrande över de inom riksdagen väckta, till Eder hänvisade likalydande motionerna I: 104 och II: 76 angående utredning om ändring i vissa delar av vattenlagen.

Med anledning härav får lantbruksstyrelsen anföra följande.

Den av motionärerna väckta frågan berör en av vattenlagens grundprinciper, innefattande viss företrädesrätt för redan befintlig anläggning för tillgodogörande av vattenkraft i strömfall eller för annan därmed jämförlig inrättning gentemot ifrågasatt åtgärd för torrläggning av mark, såsom sjösänkning och dylikt. En uppluckring av sagda grundprincip torde icke böra komma ifråga, med mindre särskilt starka skäl därtill förefinnas. Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning kan denna förutsättning knappast sägas vara uppfylld i nu förevarande fall.

Lantbruksstyrelsen finner sig därför böra avstyrka bifall till motionerna. Stockholm den 19 mars 1942.

H. Sylvan.

Olof Fredholm.

Bilaga B.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Kungl. Maj:t har genom resolution den 6 februari 1942 anbefallt vattenfallsstyrelsen att avgiva och till riksdagens andra lagutskott överlämna yttrande över två vid årets riksdag väckta motioner, nr 104 i första kammaren och nr 76 i andra kammaren, angående utredning om ändring i vissa delar av vattenlagen.

Vattenlagen har velat skapa en viss garanti för att ett företag, som får tvångsrätt mot enskilda, verkligen är ur nationalekonomisk synpunkt av den betydelse, att andra intressen av enskild natur böra vika för detsamma. Därför har för den, som vill bygga i vatten, i 2 kap. 3 § stadgats, att nyttan av företaget, efter avdrag av byggnadskostnaden, skall motsvara minst tre gånger skadan på åker och äng och två gånger skadan å annan egendom. Beträffande vattenavledningsföretag åter, som ansetts böra få en väsentligt gynnsammare ställning än vattenbyggnadsföretag i allmänhet, föreskrives i 7 kap. 38 § vattenlagen endast, att nyttan skall överstiga skadan, med det av motionärerna anmärkta undantaget att skada å utbyggd vattenkraft skall beräknas dubbelt. Denna föreskrift fanns redan i dikningslagen av 1879 (§ 17), och de sakkunniga av 1920 hava uttalat, att de funnit den välgrundad. Detta om tillåtligheten av företaget; beträffande ersättningen för skada å vattenverk stadgas, att ersättningen skall utgå med fulla värdet och hälften därutöver (vattenlagen 9 kap. 48 §).

Motionärerna framhålla, att det rent siffermässigt ofta kan väga jämnt mellan kostnaderna och jordförbättringen, och att det då kan vara vanskligt att

framvisa någon vinst. Det kan lätt hända, att ett sådant företag ej skulle anses tillåtligt, om en skada å ett vattenverk enligt lag skall beräknas dubbel. Man kan emellertid starkt sätta i fråga, om dylika, rätt svagt motiverade företag böra med statens hjälp komma till stånd. Det kan knappast vara ekonomiskt försvarbart att i stor utsträckning lägga ned statens medel på svagt motiverade torrlägningsföretag.

Riksdagen har flera gånger förut haft sin uppmärksamhet riktad på svårigheten att rätt beräkna jordförbättring vid vattenavledningsföretag och på de risker och förluster, statsverket kan få vidkännas vid beviljande av understöd och lån åt nationalekonomiskt ej motiverade företag.

Vattenfallsstyrelsen anser därför, att det saknas skäl för sådan ändring i vattenlagen, som motionärerna påyrka.

Stockholm den 11 mars 1942.

Kungl. Vattenfallsstyrelsen.

W. Borgquist.

Fr. Malm.

Bilaga C.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Av Kungl. Maj:t anbefalld att avgiva yttrande över två vid årets riksdag väckta motioner, nr 104 i första kammaren och nr 76 i andra kammaren, angående utredning om ändring i vissa delar av vattenlagen får undertecknad, vattenrättsdomare vid Norrbygdens vattendomstol, anföra följande.

Värdet av vattenkraften, som tillgodogöres vid t. ex. en kvarn, synes böra beräknas med ledning av kvarnföretagets nettoavkastning, därvid den del av nettoavkastningen som belöper å de egentliga kvarnbyggnaderna (kvarnhus, finmalningsmaskineri, siktar m. m.) skall lämnas å sido. Endast den del av nettoavkastningen, som belöper å byggnaderna för vattenkraftens uttagande (damm, vattenväg, vattenhjul, turbin etc.), kommer här i fråga. Härjämte är att märka att den tillgodogjorda vattenkraften aldrig kan värderas högre än kostnaden för anskaffande av motsvarande mängd elektrisk eller annan kraft å platsen.

Sådana smärre anläggningar (kvarnar, sågar etc.), som endast kunna drivas en mindre del av året med vattenkraft, kunna givetvis under vissa förhållanden ha ett icke obetydligt värde, framför allt om de äro belägna i trakter, där elektrisk kraft för anläggningarnas drift ej kan på rimliga villkor erhållas, men i de flesta fall torde den utbyggda kraften vid anläggningar av detta slag vara av ringa värde. I sådana fall där den utbyggda kraften vid en mindre anläggning verkligen har ett betydande värde ur ägarens synpunkt är anläggningens bibehållande jämväl ofta av betydelse för orten.

I den mån den utbyggda vattenkraften är av ringa värde torde vid bedömande av ett torrlägningsföretags tillåtlighet den omständigheten att in-trånget å vattenkraften räknas två gånger i allmänhet icke hindra andra företag än sådana vars genomförande ur ekonomisk synpunkt måste anses mer eller mindre tvivelaktigt. Det skydd, som de nuvarande bestämmelserna bereda utbyggd vattenkraft av värde, synes böra bibehållas. Att märka är att tillåtligheten av byggande i vatten i allmänhet enligt 2 kap. 3 § vattenlagen prövas efter avsevärt strängare grunder än tillåtligheten av torrlägningsföretagen.

På grund av vad sålunda anförts anser jag att motionerna icke böra bifallas.

Umeå den 17 februari 1942.

F. Löwing.

Bilaga D.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Anbefallda att till utskottet avgiva yttrande över två vid innevarande års riksdag väckta motioner, nr 104 i första kammaren och nr 76 i andra kammaren, angående utredning och ändring av vattenlagens bestämmelser rörande torrläggning av mark genom vattenavledning få vi härmed anföra följande.

Såsom i motionerna anmärkts föreskrives i 7 kap. 38 § vattenlagen, bland annat, att, om för torrläggning av mark erfordras att annan tillhörigt strömfall borttages eller dess fallhöjd minskas, dylik åtgärd icke är tillåten med mindre nyttan därav efter avdrag av kostnaden för dess verkställande finnes överstiga skadan genom samma åtgärd, men att, om fråga är om ett strömfall, vars *vattenkraft redan blivit tillgodogjord* eller uppenbarligen är avsedd att tillgodogöras vid en redan befintlig eller under byggnad varande anläggning, vid jämförelsen mellan nyttan och skadan till följd av åtgärden den därav uppkommande förlusten av vattenkraften skall räknas *två gånger*.

I motionerna framhålles att den vattenkraft, som för närvarande tillgodogöres vid ett flertal ofta i äldre tid tillkomna kvarnar och andra mindre anläggningar, numera förlorat sin betydelse, sedan de stora kraftkällorna i landet till följd av teknikens utveckling kunnat tagas i anspråk. Med hänsyn därtill ifrågasättes huruvida dylika mindre anläggningar böra vid oförmålda jämförelse mellan nytta och skada intaga den gynnade ställning gentemot det betydelsefulla jordbruksintresset, att värdet av kraftförlust vid desamma skall räknas två gånger.

Därvid framhålles att vattenlagen icke gör skillnad mellan prima och sekunda kraft utan att alla strömfall, stora eller små, betydelsefulla eller mindre betydelsefulla, beredas samma skydd gentemot motstående intressen.

Sistnämnda uttalande synes tarva ett förtydligande. Uttalandet är så till vida riktigt som nämnda båda slag av vattenkraft skola bedömas enligt enhetliga grunder. Men uppenbarligen måste vid värdesättningen därav åtskillnad göras dem emellan. Sekunda kraft får givetvis icke i värde jämföras med prima, och motionärernas mening är sannolikt ej heller att gällande bestämmelser skulle innebära något annat.

Emellertid torde den av motionärerna åsyftade klassificeringen av den mer och den mindre betydelsefulla vattenkraften icke kunna enligt allmänna rättsgrundsatser godkännas. Bortsett från att gränsdragningen mellan dem måste bli tämligen godtycklig, synes det uppenbart att likheten inför lagen kräver att ägaren av en mindre kraftanläggning icke försättes i ett sämre rättsligt läge än ägaren av en större. I det förra fallet torde man skäligen icke kunna tillämpa annan jämförelsegrund än i det senare. Med hänsyn härtill och då vad i motionerna i övrigt anförts icke synes oss utgöra tillräcklig grund för en ändring av gällande bestämmelser, kunna vi icke förorda bifall till motionerna.

Stockholm i Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolars kanslier den 18 februari 1942.

Fabian Appelberg.

Anton Thelin.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom nådig remiss den 6 februari 1942 har vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol anbefallts att till utskottet avgiva yttrande över två vid årets riksdag väckta, lika lydande motioner, nr 104 i första kammaren och nr 76 i andra kammaren, angående utredning om ändring i vissa delar av vattenlagen.

Med anledning härav får undertecknad anföra följande.

I motionerna uttalas, att de bestämmelser i nu gällande vattenlag, som reglade dämningens rätt, icke vore tillfredsställande, i det de förhindrade en eljest önskvärd torrläggning av försumpade marker. För att få en tillfredsställande lösning av frågan måste enligt motionärernas mening en ändring av den urgamla rätten till dämning ske. Denna hade icke heller samma betydelse som förut, då genom den moderna tekniken tillgodogörande av vattenkraften kunde äga rum på ett mycket effektivare sätt än som tidigare skett. Motionärerna förmena, att med den utveckling, som ägt rum på elektroteknikens område — särskilt möjligheten att överföra kraft långa sträckor från stora kraftkällor — i mellersta och södra Sverige förefintliga gamla kvarnar och små kraftstationer kommit att förlora den betydelse för kraftförsörjningen, som de tidigare möjligen haft. Ofta vore fallet, att en liten kvarn eller ett mindre kraftverk, som i gamla tider kunde haft stor betydelse för orten, alltjämt vidmakthölles och brukades ett par månader av året men i övrigt finge sitt kraftbehov försett genom energi, överförd från stabilar kraftkällor. Det förefölle motionärerna rätt omotiverat, att den dåliga kvarnen eller sekunda kraftanläggningen skulle åtnjuta det skydd gentemot jordbruksintresset att för dess utrivning erfordrades att vinsten av torrlägningsföretaget skulle överstiga dubbla värdet av strömfallsanläggningen — såsom följer av bestämmelserna i 7 kap. 38 §.

I nämnda lagrum stadgas, att därest för torrläggning av mark tarvas, att annan tillhörigt strömfall borttages eller dess fallhöjd minskas eller att till men för annans egendom, vare sig jord, hus, fiske eller annat, vattenförhållandena i vattendrag, sjö eller annan vattensamling eljest förändras, vare dylik åtgärd ej tillåten utan så är att nyttan därav efter avdrag av kostnaden för dess verkställande finnes överstiga skadan och intrånget å annans egendom. Tillskyndas ägare av strömfall förlust av tillgodogjord vattenkraft eller av icke tillgodogjord, som uppenbarligen är avsedd för befintlig eller under byggnad varande anläggning, eller av annan förmån, som i fråga om vattenhushållning eller vattentillgång tillkommer honom såsom ägare av byggnad för uttagande av vattenkraft, eller vållas skada eller intrång å fiskeverk, bevattningsanstalt eller annan därmed eller med byggnad för uttagande av vattenkraft jämförlig inrättning, skall vid ovannämnda jämförelse förlust, skada eller intrång, som nu sagts, beräknas två gånger. I kostnaden för åtgärden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å egendom tillhörig den, för vars räkning företaget sker, må skattas. Vid företag, som verkställas för fleras samfälliga räkning, skall dock skada och intrång å egendom, tillhörig annan deltagare än sökanden till företaget eller den, som förenat sig med sökanden, likställas med skada eller intrång å annans egendom.

Motionärerna hava ansett, att man borde efter någon ur nationalekonomisk synpunkt mera rationell metod väga fördelen ur landets synpunkt av den ena och den andra naturtillgången. Man borde i fråga om olika utbyggda strömfall draga en gräns, under vilken sådana strömfall icke bereddessa samma skydd som anläggningar av prima beskaffenhet.

För min del anser jag en sådan uppdelning av kraftverken vara ytterst svår

att göra. Är det icke så att redan den värdering av förefintlig kraftanläggning, som i varje förekommande fall måste verkställas för den nödvändiga jämförelsen mellan nyttan och skadan av ifrågasatt torrlägningsföretag, utgör en lämplig och tillräcklig gradering? Att låta kraftverkets storlek i avseende å uttagen eller uttagbar kraft eller dylikt vara utslagsgivande i nu förevarande hänseende torde icke vara tillfredsställande. Betydelsen av ett kraftverk kan ju vara till stor del beroende på ortsförhållandena, och man har på andra ställen i vattenlagen velat just skydda ortens berättigade intresse att få draga nytta av därinom förefintliga kraftkällor.

Det må även framhållas, att i fråga om tillåtligheten vattenavledningsföretagen äro underkastade väsentligt mindre stränga villkor än de företag, som avse byggande i vatten för kraftändamål. För de senare företagen gäller enligt 2 kap. 3 § första stycket att nyttan av byggnaden — efter avdrag av byggnadskostnaden samt skada och intrång å den byggande tillhörig egendom — skall uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom.

Vidare må nämnas, att därest ett vattenavledningsföretag prövas vara av synnerlig betydelse för jordbruksnäringen eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t enligt 7 kap. 39 §, ändå att hinder mot företaget skulle möta av bestämmelserna i 38 §, efter hemställan av vattendomstolen lämna medgivande till företaget.

I anledning av uttalandet i slutet av motionerna, att man kunde tänka sig att ersättning för mindervärdiga kraftanläggningar kunde bestämmas till fulla värdet utan något tillägg därutöver, anser jag mig böra framhålla följande. Enligt 9 kap. 48 § skall ersättning bland annat för tillgodogjord vattenkraft så ock icke tillgodogjord, som uppenbarligen är avsedd för befintlig eller under byggnad varande anläggning, utgå med fulla värdet och hälften därutöver. Vid jämförelse mellan nyttan och skadan av ett vattenavledningsföretag för att pröva tillåtligheten därav har man såvitt angår skada å tillgodogjord och därmed i nu förevarande hänseende likställd vattenkraft att räkna med två gånger fulla värdet av denna *skada*, vilket emellertid icke innebär att man härvid skall taga någon hänsyn till nyssnämnda i 9 kap. 48 § stadgade förhöjning av ersättningen med 50 procent. Huruvida sådan förhöjning av *ersättningen* skall utgå eller icke, kan således icke inverka på ett vattenavlednings- eller annat företags tillåtlighet.

På grund av vad ovan anförts och då jag icke finner tillräckliga skäl föreligga att frångå sättet för den avvägning mellan torrlägnings- och vattenkraftintressena, som vattenlagen stadgar, anser jag mig icke kunna tillstyrka sådan lagändring, som i motionerna avsetts.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang framhålla ett spörsmål angående de gamla rättigheterna att dämna, som icke direkt berörts i motionerna. Det har inom rättstillämpningen ansetts, att en gammal dämningrätt, även om den under lång tid icke utövats och kanske alldeles fallit i glömska, fortfarande är gällande och kan på nytt utövas. Ett dylikt så att säga återupplivande av en gammal rättighet kan mången gång leda till konsekvenser för därav berörd jordbruksmark m. m., som synas kunna betecknas som obilliga. I detta avseende synes mig en utredning i fråga om de gamla dämningrättigheterna vara väl motiverad. Ett separat lösande av detta spörsmål, som torde hava ett vidare sammanhang inom det allmänna rättsområdet, kanske emellertid kan vålla betänkligheter.

Vänersborg den 16 februari 1942.

Nils Lindberg.